Az a megbízatásom, hogy állástfoglaljak és véleményt mondjak az „Ady-kérdésben”. Fiatal emberek, egy református diákszövetség tagjai kértek fel reá. Abban a meggyőződésben tették ezt, hogy velük egy világnézetű és erkölcsi felfogású, emellett az irodalommal is egy keveset foglalkozó ember véleménye segítségükre lehet a kérdésben való biztos meggyőződésük kialakításában. Egy ilyen meggyőződés kialakítását szükségessé teszik azok a folyton megújúló vádak, melyek Ady és költészete ellen felhangzanak. Épen az engem is ért felszólítás igazolja, hogy ezeknek a vádaknak megvizsgálása ma sem szükségtelen, mert a magyar ifjúságnak, vagy legalább is a magyar ifjúság egyes köreinek még nincs meg a végleges ítélete ebben a kérdésben. Arról lesz tehát szó, hogy igazak-e, mennyiben igazak és mennyiben terhelik Adyt az ellene hangoztatott vádak?

Ady Endre, a nagy, szomorú szemű, gőgös, beteg vádlott életében és halála után már több törvényszék előtt állott, de mostanság mind többen igyekeznek őt egy igazán döntő fórum, a magyar ifjúság ítélőszéke elé állítani. Ebben a perben a magyar ifjúság, értvén alatta a 16—24 éveseket, igen érdekes és fontos pozíciót tölt be. A hivatalos irodalom és a nevelők, mint felperes, vádat emelnek Ady ellen az ifjúság törvényszéke előtt, az ifjúság feletti uralomért. Tehát az ifjúság itt egyrészt bíróság, de másrészt a per tárgya is, sőt bizonyos tekintetben vádlott is. Az Adyt érő vádakkal kapcsolatosan az ifjúságot is vádak érik és így ebben a perben az Ady fölött ítélkező ifjuság önmaga fölött

is ítélkezni fog. Nemcsak érdekes, de lelkünkbe, jövőnkbe vágó per ez.

A vádak, amelyekről eleitől fogva szó van Adyval és költészetével kapcsolatban, a következők: gőgös nemzetköziség és hazafiatlanság, satnya érzékiség és erkölcstelenség, nagyképű homályosság és érthetetlenség, beteg tagadása minden pozitív szellem-erkölcsi értéknek, a romlás és halál dicsőítése, az ideiglenes bűnbánat komolytalansága, a vallásosság affektálása, egyszóval, az ismert ősi fogalmazás szerint, hogy „nem tiszteli az isteneket és a törvényt s megrontja az ifjuságot".

De ezzel kapcsolatosan az ifjúság is vád alá kerül azért, hogy prófétájául fogadta ezt a költőt, hogy könyveit mohón olvassa éspedig a régebbi nagy nemzeti költők elhanyagolásával és lebecsülésével, hogy ideáljának, mintaképének tekinti a Halál Rokonát, akit életében is követni akar.

Tudom, hogy aki hozzászól ehhez a kérdéshez, az súlyos lelkiismeretbeli feladat előtt áll. Nem az a megbízatásom, nem is lehetek, nem is akarok *bíró* lenni ebben a perben. Én csak annak az ifjúságnak igaz barátja lehetek és akarok lenni, aki a véleményemet kérdezte, az őszinte meggyőződésem szerinti igazság kifejezésével. Dönteni, magukra nézve, ők maguk fognak.

Mielőtt hozzákezdenék Ady költészetének vizsgálatához a fentebbi vádak szempontjából, előbb az ifjúságot érő vádakkal szeretnék röviden foglalkozni. Kezdem egy vallomással. Mikor én a középiskolát végeztem, az „Uj versek" és a „Vér és arany" már megjelentek s mint utóbb megismertem, már javában „állott a bál és zúgott a torna" Ady költészete körül a magyar irodalom porondján. Én úgy kerültem fel a főiskolára, az egyetemi ifjúság körébe, hogy derék ősi kálvinista kollégiumom vidéki csöndjében soha még a nevét sem hallottam Adynak. A nagy baj az volt, hogy szerencsétlenségemre

költői babérokra vágyó verselő diák voltam s tanáraim becsületes irányítása mellett buzgón ápoltam a nagy népies-nemzeti költők és követőik hagyományait. Amellett, hogy édes tudatlanságban szenderegtem Adyt illetően, hasonló volt az állapotom azt az egész nagy szociális átalakulást illetően is, amely akkor már az egész világot úgy rázta, mint a forró láz. Én és diáktársaim ártatlan lelkesedéssel sütkéreztünk az ősök dicsőségének fényében, de, ezt ma világosan érzem, olykorolykor, ki tudja miféle érintésére az időknek, az idegeinkben remegtek ismeretlen és érthetetlen sejtelmei egy új időnek és benne a magyarság szomorú sorsának. Ez azonban csak futó árnyék volt, amelyet tova űztek az ismert és sallangos hazafiság színesen dörgő frázisai. Ki hitte volna közülünk, hogy tíz-tizenkét esztendő már csak az egész, ami hátra van! Abban a főiskolai önképzőkörben, ahol aztán népies-nemzeti verseimmel diadalt hittem aratni, ugyancsak leforrázott egy „modern" fiatalember, aki szenvedélyes ledorongoltatásom közben föllebbezhetetlen bizonyossággal és mélységes lenézéssel jelentette ki, hogy úgy látszik, ez a kedves gólya nem tudja, hogy aki Petőfi volt a maga korában, az ma Ady Endre a mi korunkban. Képzelhető az az őszinte felháborodás, ami elöntött engem bálványomnak egy sohasehallottam *senkivel* való összemérése, ennek a senkinek a dicsőségére. Mellőzve a további lovagias fejleményeket, csak azt említem meg, hogy nekikezdtem olvasni Adyt, éspedig az ellenség ádáz indulatával. Nagyon keserves volt a költészet terén való leszerelésem ebben a tusában. Nagyon fájdalmas volt, és persze, túlzottan szomorú is a ráébredésem arra, hogy nagy költőim óta megváltozott a világ és a költészet is. Csak természetes, hogy most már elvesztettem a mértékemet az *örökszép* iránt is, ami a régiekben van. Az az egyszerű tény, hogy Ady költészete várat-

lanul, előkészület nélkül, nevelői irányítás nélkül, sőt addigi nevelésemmel szöges ellentétben, egyszerre zúdult reám, nagyon keserves, nagyon hosszú, nagyon kritikus lelki válságba sodort, amely sokkal rosszabbul is végződhetett volna, mint ahogy Istennek hála, végződött. Visszatekintve reá, mélyen érzem, hogyha akkor, mikor a középiskolában magyar irodalmat tanultam, megismerhettem volna, vagy bár hallottam volna valamit Ady költészetéről, ha csak kevéssé is bevezettek volna azoknak a válságoknak ismeretébe, melyekben akkor a világ vajúdott, a magam válsága egészen másként és egészen más, termékenyebb irányban zajlott volna le. De ha talán még akkor természetesnek is látszott az iskolai nevelés e hiánya, *ma*, amikor minden megtörtént már, aminek meg kellett történnie velünk, természetes-e, hogy *vádként* hangzik az ifjúsággal szemben az, hogy olvassa Adyt?

De hát csakugyan olvassa-e és mohón olvassa-e a mai magyar ifjuság Ady könyveit? Sajnos, nem vagyok abban a helyzetben, hogy az *egész* magyar ifjúság magatartását és eljárását ismerhetném ezen a téren és napjainkban. De tapasztalataim körén belül, lelkiismeretes utánjárás eredményeként megállapíthatom, hogy a középiskolákban magyar irodalmat tanuló és a főiskolákon lévő magyar ifjúság túlnyomó többsége Adyt ma sem a költeményei többségének olvasása és ismerete, hanem tanárainak és más, felettes nevelőinek kijelentései és ítélete s néhány, éppen e vélemények hatása alatt, vagy ellenhatásaképen kiszemelgetett, kirívó verse, vagy versrészlete alapján ismeri. Ugyancsak komoly utánajárás és meggyőződés alapján állíthatom, hogy maguk az ítélkező tanárok és nevelők is, nagyon sokszor nélkülözik Ady költészetének alapos és teljes ismeretét. Én kétlem, hogy ifjúságunk valóban mohón olvasná Ady *könyveit* és eddig nem találtam köztük

olyanokat, akik Adyt ember- és férfi-ideáljuknak vallották volna. Nem találkoztam eggyel sem, aki életében is követni akarta volna őt. Véleményem szerint Ady semmiképen nem is alkalmas arra, mint ember, hogy a gyakorlati követés vágyát ébressze valakiben és már is előlegezem azt a véleményemet, hogy költészete nélkülözi a *tettekre csábító erőt és jelleget.* Készséggel elismerem azonban, hogy tanári vélemények elleni dacból kiszemelgetett részletek nagyon károsak lehetnek. Épen ennélfogva sietek kifejezést adni annak a meggyőződésemnek, hogy ha az ifjúság nevelői egy költőt az ifjúságra nézve veszedelmesnek tartanak, ezt a veszedelmet semmiképpen el nem pusztíthatják a költő egyszerű agyondorongolásával, vagy olvasásának eltiltásával, hanem csakis a legalaposabb, legkomolyabb, legemberibb és legmegértőbb ismeret alapján álló, igazán nevelői ismertetés, az igazság és szeretet lelke által vezetett és irányított olvastatás által. Ha én már tartok annyira érettnek egy ifjúságot, hogy féltem attól amit már megérthet és követhet, akkor kell is becsülnöm annyira, hogy a veszedelmet ne eltakarjam, ne csak kárhoztassam, ne csak tiltsam, hanem vele együtt a szemébe nézzek, férfias szeretettel feltárjam előtte, megtiszteljem az ifjú lelket azzal, hogy mint barátja szóljak hozzá s legyen erőm hogy az értéket az értékellenestől meggyőzően tudjam előtte elválasztani s lelkében az igazi szép tiszteletét építeni, mert különben nem vagyok nevelő.

Én tehát azon a határozott állásponton vagyok, hogy ifjúságunknak nemcsak kell megismernie, de jobban és alaposabban, valódi nevelői irányítás mellett kell megismernie Ady költészetét és úgy tisztázni öntudatosan: ki és mi neki ez a költő?

A régi nagy nemzeti költők elhanyagolását illetőleg, noha ezt magam is nagyon fájlalom, nem szabad elfelejtenünk azt a körülményt, hogy az ő koruk és

témáik s a miénk között egy *rettentő* szakadékot vágott a történelem s minden ifjú életében is, minden ember életében is általában, időnek kell eltelnie ahhoz, hogy a bennük levő örökszép ismét felülemelkedhessék e szakadékon. Szomorúan természetes, hogy a lelkeket hamarabb és jobban megragadja az, akiben az ő fájdalmuk és panaszuk jajgat, akiből ők sírnak fel összes aktuális nyomorúságukkal. Mert Ady Endre költészete lehet *kórkép,* de mindenesetre *korkép* is, a mi szomorú és beteg korunk képe.